

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕДАГОГІКА
ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ
ШКОЛИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ №10

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК

"ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА
XXI СТОЛІТТЯ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИ,
ТЕХНОЛОГІЇ"

Кривий Ріг КДПУ
2005

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Збірник наукових праць №10

Спеціальний випуск

***ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА XXI ст.:
ТЕОРІЯ, МЕТОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ***

Кривий Ріг
КДПУ
2005

УДК 378.147:745/749+372,874

Редакційна колегія

- Буряк В. К.** доктор педагогічних наук, професор, ректор КДПУ (головний редактор);
- Штельмах Г. Б.** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, (відповідальний секретар);
- Козлов А. В.** доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури
- Комаров В. О.** доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри історії України;
- Кондрашова Л. В.** доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи КДПУ, академік МАТО;
- Макаров Р. М.** доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки;
- Пікельня В. С.** доктор педагогічних наук, професор

Затверджено постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 12.06.02 № 1- 05/6

Друкується за рішенням вченої ради КДПУ (протокол № 5 від 09.12.2004)

УДК 378.147:745/749+372,874

ББК 74.2+74.58

П24 Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць № 10. – Спеціальний випуск: Художньо-педагогічна освіта ХХІ ст.: теорія, методи, технології / Редкол.: Буряк В. К. (гол. ред.) та ін. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – 356 с.

У збірнику наукових праць відображено результати наукових досліджень та методичних розробок учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції "Художньо-педагогічна освіта ХХІ століття: теорія, методи, технології". Висвітлюються проблеми навчання студентів вищих навчальних закладів та середніх навчально-виховних закладів у галузі художньої освіти.

Матеріали збірника призначені для широкого кола наукових працівників.

ISBN 996-7406-29-6

УДК 378.147:745/749+372,874

ББК 74.2+74.58

П24 Педагогика высшей и средней школы: Сб. научных работ №10. – Спеціальний випуск: Художественно-педагогическое образование ХХІ в.: теория, методы, технологии / Редкол.: Буряк В. К. (гл. ред.) и др. – Кривой Рог: КДПУ, 2005. – 356 с.

В сборнике научных работ отображены результаты научных исследований и методических разработок участников Всеукраинской научно-практической конференции "Художественно-педагогическое образование ХХІ века: теория, методы, технологии". Освещены проблемы обучения студентов высших учебных заведений и средних учебно-воспитательных заведений в области художественного образования.

Материалы сборника предназначены для широкого круга научных работников.

ISBN 996-7406-29-6

© КДПУ, 2005

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНА ОСВІТА МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Бутенко В. Г., член-кореспондент АПН України,
доктор педагогічних наук, професор УНДІ естетичної освіти

Анотація. Стаття присвячена аналізу стану художньо-естетичної освіти учнівської молоді України. Обґрунтовано шляхи модернізації художньо-естетичної освіти, подальшого удосконалення професійної майстерності вчителів мистецьких дисциплін.

Ключові слова: художньо-естетична освіта, модернізація, підготовка вчителів.

Аннотация. Бутенко В. Г. Художественно-эстетическое образование молодежи и пути его модернизации. Статья посвящена анализу состояния художественно-эстетического образования учащейся молодежи в Украине. Обоснованы пути модернизации художественно-эстетического образования, дальнейшего усовершенствования профессионального мастерства учителей художественных дисциплин.

Ключевые слова: художественно-эстетическое образование, модернизация, подготовка будущих учителей.

Annotation. Butenko V. G. Artistically-aesthetical education of youth and the ways of its modernization. The article is devoted to analysis of situation of artistically-aesthetical education of school youth in Ukraine. The ways of modernization of artistically-aesthetical education, further improvement of professional mastery of teachers of artistic disciplines are grounded.

Keywords: artistically-aesthetic education, modernization, preparation of future teachers.

Постановка проблеми. Педагогіка як наука завжди знаходилась у стані пошуку тих шляхів, які б сприяли ефективному вирішенню актуальних проблем освіти та виховання учнівської та студентської молоді. На сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики гострота та важливість прийняття вірних рішень є особливо відчутною. Адже Україна переживає період свого демократичного становлення, коли в епіцентрі уваги широкої громадськості постали питання формування людини, здатної жити й працювати за мірками високої моралі, поваги до права, шанобливого ставлення до національної культури. Усвідомлення необхідності внесення в освітньо-виховну практику відповідних змін спонукає вчених-педагогів і вчителів-практиків до її модернізації [1].

Модернізація є тим поняттям, яке символізує усвідомлену потребу суспільства у змінах, які торкаються багатьох сфер життя людини, її праці, спілкування та творчості. Сфера освіти, навчання і виховання не є виключенням у зазначеному відношенні і тому потребує свого суттєвого оновлення. При цьому слід зазначити, що оновлення не формального, атрибутивного, косметичного, а глибокого, багатоаспектного,

змістового. Саме тому сьогодні так гостро і принципово розглядаються питання модернізації освітньо-виховного процесу в Україні, виведення його на якісно новий рівень, який би відповідав запитам сьогодення і завтрашнього майбутнього.

Безперечно, у процесі модернізації освіти є своя домінанта, тобто глибоке розуміння того, чого має досягти суспільство у сфері навчання і виховання, що має стати кінцевим продуктом пропонованих змін, рішень чи дій. Такою домінантою має стати особистість з наявним потенціалом її фізичних, психічних, духовних та творчих сил. Саме тому можна вважати, що сьогодні процес модернізації освіти має бути зорієнтований на те, щоб забезпечити психолого-педагогічні умови для повноцінного, системного й цілеспрямованого ствердження людського в людині, тобто тих сил і можливостей, які дозволяють їй вибудувувати своє життя, керуючись вічними принципами розумного, доброго і красивого.

Характеризуючи актуальність вказаного процесу, слід виділити ще важливу обставину, а саме залежність модернізаційних процесів від їх учасників, тобто суб'єктів процесу пізнання, навчання, спілкування і виховання. Адже будь-яка доктрина освіти, програма чи концепція навчання так і залишається формальним актом, якщо не будуть підтримані тими людьми, які безпосередньо чи опосередковано можуть впливати на цей процес. Звідси як ніколи важливими і актуальними слід вважати питання, які стосуються психологічного забезпечення модернізації освіти, урахування тих психологічних чинників та закономірностей, які засвідчують активне включення у цей процес складного психологічного механізму людини, її почуттів, інтелекту та волі.

Виходячи з таких міркувань, можемо зазначити, що перед національною школою України поставлені складні й відповідальні завдання, для успішного вирішення яких важливо здійснити послідовні кроки у напрямі оновлення кожної ділянки, кожного напрямку освітньо-виховного процесу. Необхідність саме такого підходу до розв'язання складних завдань психолого-педагогічного забезпечення процесу модернізації освіти в Україні спонукає дослідників до глибокого осмислення існуючих резервів у сфері навчання та виховання дітей і молоді засобами мистецтва, художньої та естетичної культури.

Робота виконана за планом НДР Українського науково-дослідного інституту естетичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея освіти і виховання молоді засобами краси (природи, праці, мистецтва, людських взаємин та ін.) не є новою на сучасному етапі. Чимало вчених, дослідників, учителів, організаторів культурно-освітньої роботи зверталися у минулому до можливостей залучення дітей та молоді до світу прекрасного. Проте розгляд цієї ідеї переважно відбувався в контексті інших за своєю концепцією, змістом та технологією педагогічних поглядів. Прикладом цього може бути соціально або особистісно орієнтоване виховання, у якому розглядаються питання виховання красою лише як ті, що покликані виконувати додаткові або супроводжувальні функції.

Водночас, слід зазначити, що педагогіка краси не може знаходитися на узбіччі навчально-виховного процесу. Підтвердженням цього є яскраві приклади того, як розвивалися в Україні традиції навчання і виховання дітей засобами краси мистецтва, художнього слова тощо.

Підтвердженням цього є також численні форми, методи і засоби освоєння молодим поколінням цінностей етнокультури, художньої творчості, класичного мистецтва. При цьому, вказані форми методи і засоби мають конкретний зміст і водночас свідчать про наявні тенденції до взаємозбагачення. Так, народні елементи гармонійно влітаються в контекст класичного мистецтва, а жанрове різнобарв'я мистецтва дозволяє утворювати складні й панорамні об'єднання у сфері мистецької культури, засвідчуючи інтегративні процеси у діяльності за законами краси.

Усе це переконливо засвідчує наявність у національній системі освіти України унікального засобу впливу на свідомість і поведінку молодого покоління. Цим засобом є художньо-естетична освіта, тобто освіта за допомогою різних видів мистецтва, різних елементів, форм і напрямів художньої творчості, накопиченого історично досвіду естетичного освоєння навколишньої дійсності. Віддаючи належне освітньо-виховним можливостям естетичних чинників педагогічного впливу, розуміючи подальшу перспективу удосконалення системи

освіти і виховання підростаючого покоління, ми визначаємо естетику генералізованою ідеєю школи майбутнього, основою становлення й удосконалення професійної культури й майстерності працівників освіти. Ця ідея знайшла теоретичне обґрунтування і впровадження у науково-педагогічній творчості таких вчених України, як Т.І. Цвєлих, Г. П. Шевченко, О. М. Олексюк, Н.С. Миропольська, С. Г. Мельничук та ін.

Немає сумніву у тому, що сьогодні накопичено цікавий досвід теоретичного й практичного вирішення завдань художньо-естетичної освіти молоді та підготовки майбутніх учителів до творчого використання естетико-виховних можливостей різних видів мистецтва. Цей досвід є характерним для Тернопільського, Луганського, Харківського, Київського національних педагогічних університетів, Прикарпатського, Запорізького, Миколаївського держуніверситетів. На прикладі загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів України можемо констатувати, що там, де є розуміння важливості використання естетико-виховного потенціалу мистецтва, створюється відповідне художнє середовище, здійснюється естетизація навчальних приміщень, впроваджуються активні форми залучення учнівської та студентської молоді до світу прекрасного [2].

Завдання нашого дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати наявні проблеми у сфері художньо-естетичної освіти молоді та визначити необхідні шляхи її модернізації.

Результати дослідження. На основі проведеного нами теоретичного аналізу та дослідно-експериментальної роботи можемо констатувати, що художньо-естетична освіта ще не відповідає вимогам сьогодення. Ми бачимо, що у забезпеченні й організації художньо-естетичної освіти молоді є ряд проблем методологічного, психологічного та професійно-педагогічного характеру. Можемо виділити декілька з них:

У системі художньо-естетичної освіти ще досить впливовою залишається традиція, згідно якої педагогічні зусилля зосереджені не на розвитку власне естетичних якостей особистості, а на якомога ширшому висвітленні теорії та історії мистецтва. На нашу думку, цей підхід є найменш продуктивним, адже в ньому фактично ігнорується суб'єкт естетичного ставлення, його потреби, інтереси тощо.

В існуючій практиці залучення дітей та молоді до світу мистецтва часом одним видам мистецтва надається перевага (музичне, образотворче мистецтво, література), а іншим видам художньої творчості (театр, кіномистецтво, архітектура, ландшафтне мистецтво) майже не приділяється належна увага. Це негативно позначається на формуванні художньо-естетичного досвіду молоді, руйнує цілісність її ставлення до світу художньої культури.

Педагогів певним чином сьогодні непокоїть той факт, що художньо-естетична освіта учнів і студентів переважно зводиться до навчальних занять з окремих видів мистецтва. При цьому ще дуже рідко й неефективно використовуються естетико-виховні можливості позааудиторної роботи, діяльності учнівських та студентських клубів та молодіжних об'єднань. За таких обставин молодь психологічно настроюється переважно на формальне споживання мистецтва і не бачить реальних можливостей для виявлення та реалізації власної естетичної активності у сфері художнього пізнання, спілкування та творчості.

Зазначені вище проблемні питання не можуть залишатися поза педагогічною увагою, потребують психологічного осмислення, теоретичного й практичного вирішення за участю фахівців у галузі сучасної психології, культурології, педагогіки та ін. З метою модернізації художньо-естетичної освіти молоді доцільно використати декілька програмних напрямів роботи, пов'язаних з психолого-педагогічним забезпеченням цього процесу (3).

Перший напрям модернізації художньо-естетичної освіти передбачає її оновлення та внесення відповідних змін на методологічному рівні. Адже саме на цьому рівні знаходять своє осмислення й розкриття такі питання, як сутність художньо-естетичної освіти, її мета, завдання, функції, кінцевий результат тощо. На зміну дещо обмеженого погляду на сутність художньо-естетичної освіти має прийти її усвідомлення як культурологічного явища в системі середньої та вищої школи, яке покликане забезпечити послідовне вирішення таких завдань, як:

- Розкриття естетичної цінності й виразності найважливіших якостей людини, зокрема краси її фізичних, психічних, духовних та творчих сил і можливостей.
- Розкриття естетичної цінності довкілля, тобто природного, предметного, соціального та художнього середовища, в якому перебуває людина (4).
- Розкриття естетичної цінності основних видів діяльності людини, зокрема її комунікативної, навчально-пізнавальної, професійно-трудової та креативної діяльності.

Другий напрям модернізації художньо-естетичної освіти передбачає цілеспрямоване вирішення низки питань психологічного змісту. Звернення до цих питань зумовлене тим, що учасниками художнього діалогу є люди, які відрізняються за своїм віком, життєвим досвідом, художніми уподобаннями, естетичними інтересами тощо. Саме тому досить гострим сьогодні постає питання щодо психологічного забезпечення естетичної активності учасників духовно-практичного зв'язку зі світом мистецтва.

З метою успішного вирішення зазначених питань та психологічного забезпечення модернізації художньо-естетичної освіти вважаємо доцільним:

- Урахування в процесі організації художнього діалогу таких проявів особистості, як її художні інтереси, ціннісні орієнтації у сфері мистецтва, естетичні потреби.
- Оволодіння учасниками духовно-практичної взаємодії з мистецтвом необхідними способами художнього сприймання, естетичної оцінки та творчої інтерпретації явищ художньої культури.
- Набуття у дитячому та юнацькому віці досвіду самостійного спілкування зі світом мистецтва, організації пізнавальної діяльності у сфері художньо-естетичної культури, а також участі у художньо-творчій діяльності.

Третій напрям модернізації художньо-естетичної освіти спрямований на успішне розв'язання складного комплексу питань професійно-педагогічного змісту. Це питання, пов'язані з діяльністю вчителя мистецьких дисциплін, викладача художньої культури тощо.

Від їх професійної компетентності, естетичної освіченості, педагогічної майстерності, володіння системою освітніх технологій залежить ефективність художньо-естетичної освіти. Сьогодні на зміну вузько профільної спеціалізації вчителя мистецьких дисциплін має прийти вчитель художньої та естетичної культури. Для цього потрібно:

- У процесі професійної підготовки майбутніх вчителів забезпечувати формування у них системи естетичних цінностей, необхідних для їх повсякденного життя, спілкування і навчання дітей.
- Оволодіння майбутніми вчителями необхідними технологіями використання художньої та естетичної інформації у процесі викладання окремих навчальних дисциплін, організації позакласної виховної роботи.
- Залучення майбутніх вчителів, організаторів дитячих колективів до культуротворчої діяльності з метою набуття необхідних вмінь і навичок збереження та примноження художніх та естетичних цінностей українського народу.

Отже, здійснений нами аналіз зазначеної проблеми дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Художньо-естетична освіта є важливим чинником формування особистості, розвитку її найважливіших фізичних, психічних, духовних та творчих сил. Глибоке розуміння потенційних можливостей художньо-естетичної освіти дозволяє вибудовувати на її основі стратегічні лінії педагогічного впливу на особистість та підготовку її до життя, праці і творчості з урахуванням законів краси.
2. Сучасний стан функціонування художньо-естетичної освіти в Україні не можна вважати задовільним в силу того, що ідея залучення дітей та молоді до світу краси ще не набула достатнього усвідомлення серед працівників освіти, а здійснювані кроки педагогічного впливу побудовані з урахуванням естетичних вимог, мають ще епізодичний характер і не засвідчують вирішення цих питань на системному рівні.
3. Модернізація художньо-естетичної освіти дітей та молоді є перспективною програмою, яка передбачає суттєве оновлення

принципів, змісту, форм і методів роботи у зазначеному напрямі. Для цього потрібні конкретні зміни теоретико-методологічного, психологічного та професійно-педагогічного змісту. Лише за таких умов художньо-естетична освіта перетвориться у вагомий чинник формування особистості, здатної жити і діяти за законами краси.

Література

1. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні. 1922-2002. Збірник наукових праць / Академія педагогічних наук України. – Частина I. – Харків: “ДВС”, 2002. – 640 с.
2. Максимчук Ю. В. Естетичне виховання студентської молоді у процесі клубної роботи: Методичний посібник. – Херсон: Айлант, 2003. – 44 с.
3. Бутенко В. Г. Педагогічні умови ефективного використання художнього середовища в естетичному вихованні школярів // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в сучасних умовах: Збірник наукових праць. – Херсон, ХДУ, 2004. – С. 36-38.
4. Дубовик Л. П. Підготовка майбутніх учителів праці до створення естетичного середовища в шкільних приміщеннях: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Тернопіль, 2004. – 21 с.

ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ПОКАЗНИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Кондрашова Л. В., доктор педагогічних наук, професор,
академік МАТО і МСАО ім. Я. Коменського,
Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. В статті розглядається роль емоційної культури у становленні професіоналізму сучасного вчителя. На основі аналізу результатів педагогічного експерименту запропоновані шляхи формування емоційної культури у студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Аннотация. Кондрашова Л. В. “Эмоциональная культура как показатель профессионализма современного учителя”. В статье рассматривается роль эмоциональной культуры в становлении профессионализма современного учителя. На основании анализа результатов педагогического эксперимента предложены пути формирования эмоциональной культуры у студентов педагогических высших учебных заведений.

Annotation. Kondrashova L. V. “Emotional culture as index of professionalism of modern teachers”. In the article the role of emotional culture is examined in becoming of professionalism of modern teachers.. On the basis of analysis of results of pedagogical experiment the ways of forming of emotional culture at the students of pedagogical higher educational establishments are offered.

Постановка проблеми. Ускладнення вимог, що пред'являються сьогодні до вчительської професії, обумовлює пошуки шляхів і засобів підвищення рівня професіоналізму випускників педагогічного університету. Останнім часом у підготовці майбутніх вчителів усе більше уваги приділяється їхній особистості, інтелектуальній, духовній і емоційній сферам, збагаченню моральних та естетичних засад.

Ще Е. Фромм утверджував, що “нове суспільство можливе лише в тому випадку, якщо в процесі його становлення буде формуватися нова людина або, іншими словами, якщо в структурі характеру сучасної людини відбудуться фундаментальні зміни” [3,17]. Е. Фромм розглядав необхідність зміни людини не тільки як психічну потребу, як умову фізичного її виживання, але і як естетично-етичну вимогу, емоційне сприйняття навколишнього світу. На його думку, фізичне виживання залежить від радикальної зміни людського серця.

Робота виконана у контексті програм НДР Криворізького державного педагогічного університету.

Аналіз досліджень та публікацій. Зазначений підхід до рішення проблеми сутності людини, її особистісних характеристик і взаємодії із середовищем одержує подальший розвиток у підготовці сучасних педагогічних кадрів, в актуалізації емоційного фактора і його ролі в становленні професіоналізму майбутнього вчителя. Не випадково культура почуттів і емоцій здавна хвилювала багатьох учених. Педагогічний аспект цієї проблеми знайшов відображення в роботах Я. А. Коменського, Дж. Локка, Ж. Ж. Руссо, И. Гербарта, а також у працях українських педагогів Г. Ващенко, О. В. Духновича, В. О. Сухомлинського, П. Д. Юркевича. У дослідженнях більш пізнього періоду (Т. Г. Гаврилової, Л. Г. Коваль, О. М. Лука, Г. П. Шевченко й ін.) приділяється увага пошукові шляхів, засобів, форм і методів естетичного й емоційного розвитку особистості.

О. М. Лук, розмірковуючи про зміст культури почуттів, вважав, що вона містить у собі багатство і розмаїтість переживань, уміння керувати почуттями, поважати почуття інших людей, співпереживати їм. Він уводить поняття “емоційний резонанс” [1], що можливий у тому випадку, якщо людина здатна по-справжньому зрозуміти іншого як самого себе, перейнятися його душевним станом. Чим більш

різноманітним є емоційний досвід особистості, тим легше її представити, зрозуміти щиросердечний стан іншого і “вчитися” у нього.

Визнаючи значимість емоційного підходу до підготовки педагогічних кадрів, В. О. Сухомлинський бачив вихід у єдності емоційного, естетичного й інтелектуального в змісті освітнього процесу. Він не утомлювався повторювати, що естетичні смаки і громадянські якості не можуть формуватися на ґрунті емоційної убогості особистості. “Емоційне безкультур'я у відношенні до людей, – писав він, – народжує сгоїзм, що є головним коренем байдужості, антигромадських учинків, злочинів”[2,245].

Отримані результати. Культуру емоцій підрастаючого покоління можна виховати тільки емоційною культурою педагога. Аналіз педагогічної практики дозволяє говорити про те, від уміння вчителя чуйно відноситися до настрою інших, правильно розцінити рух душі дитини багато в чому залежить характер взаємин, соціальний клімат, емоційний і психологічний комфорт у системі “учитель – учень”. Проблема емоційного виховання майбутніх педагогів, розвиток їхньої емоційної культури найбільш актуальна сьогодні і вимагає свого рішення з позицій розгляду її як важливої складового професіоналізму випускників педагогічних університетів.

Зібрані в ході констатуючого експерименту факти підтвердили низький рівень емоційної культури студентів різних курсів навчання. 45 % студентів 1 – 4 курсів не можуть спокійно реагувати на вимоги викладачів; 18 % – виявляють неадекватну реакцію на зауваження педагогів; 48 % – байдужі до емоційного стану однокурсників; 20 % – не завжди враховують емоційний стан тих, з ким вони розмовляють. 46 % майбутніх учителів визнають необхідність емоційної культури, але не представляють, як забезпечити її виховання; 32 % визнають значимість цієї особистісної характеристики, але не усвідомлюють її змісту; 7 % утруднилися відповісти; 8 % – дали негачивну відповідь; 7 % – не задумувалися над цим питанням. На підставі отриманих фактів можна говорити про недооцінку систематичної і цілеспрямованої роботи з формування в майбутніх педагогів емоційної культури.

Причини такого положення у вузівській практиці варто шукати в недооцінці емоційного виховання студентів як важливої ланки їхньої

професійної підготовки; несформованості їхнього уміння керувати власними емоціями й емоціями інших людей, настроєм і реакціями в процесі спілкування. До числа цих причин варто віднести відсутність емоційно-естетичної та демократично-моральної атмосфери у вузівському житті; низький рівень готовності викладачів до здійснення емоційного виховання засобами освітнього процесу.

Отримані дані підтвердили, що невміння викладачів і студентів адекватно виражати свої емоції, правильно розпоряджатися емоційними можливостями власної особистості негативно впливає на емоційний клімат у студентській аудиторії, стимулює емоційну напруженість відносин, емоційний дискомфорт у вузівській практиці. Було виявлене протиріччя між формами емоційного виховання і рівнем емоційної культури студентів, проявом емоційного фактора і рівнем професіоналізму майбутніх педагогів, між методичною підготовленістю викладачів і ефективністю освітнього процесу у формуванні емоційної культури студентів.

У дослідженні ми виходили з того, що емоційна культура – це визначений рівень психічного розвитку, що забезпечує здатність майбутнього вчителя адекватно реагувати на емоційні фактори, керувати власним емоційним станом і емоційними реакціями інших людей, регулювати витрату нервової енергії в емоційних ситуаціях.

Емоційна культура як складне особистісне утворення не виникає стихійно, мимовільно. Процес її становлення досить складний, суперечливий і динамічний. Рівень її сформованості визначається систематичністю, цілеспрямованістю педагогічного впливу і виховної роботи зі студентами. Ми виходили з того, що формування емоційної культури майбутніх учителів буде протікати успішно, якщо:

- у навчально-виховній роботі створена атмосфера довіри, взаємоповаги і взаємовідповідальності;
- має місце установка учасників педагогічного процесу на регулювання емоційних станів і емоційних реакцій на зовнішні і внутрішні впливи емоційних факторів;
- студенти включаються в навмисно створені емоційні ситуації, пошук виходу з яких удосконалює їхній емоційний досвід;

- використовується емоційний тренінг, що озброює майбутніх педагогів методикою керування емоційним станом й емоційними реакціями – як власними так і оточуючих людей;

- організація навчальної роботи стимулює потребу студентів в емоційному самовихованні.

Реалізація припущення про можливості удосконалювання емоційної культури студентів засобами освітнього процесу обумовила необхідність розробки і здійснення програми емоційного виховання, основу якої склали різноманітні форми і методи: рольові і ділові ігри, диспути і дискусії, бесіди “за круглим столом” і дебати, інтерв'ю і консультації, служба “Запитуємо – відповідаємо” і телефон довіри, швидка музично-естетична допомога. Усе це дозволило максимально використовувати емоційний фактор у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів. Різноманітні форми і методи емоційного виховання забезпечили кожному студентові можливість випробувати себе в різних ролях, розібратися в емоційному стані учасників педагогічного процесу, разом співпереживати, радуватися успіхам і засмучуватися при невдачах.

Проведена робота з емоційного виховання студентів показала, що емоційна вихованість їх обумовлюється тим, наскільки при виборі змісту, форм, методів і засобів педагогічного впливу враховуються індивідуальність їхньої особистості, потреба в спільних міркуваннях, пошуках змісту. Завдання, що виконувалися студентами, диференціювалися з врахуванням їхнього емоційного досвіду і носили різноманітний характер: репродуктивний, пошуковий, творчий. У міру нагромадження ними емоційного досвіду збільшувалася складність і творчий характер цих завдань.

Висновки. Таким чином, проведена робота з емоційного виховання студентів дозволяє затверджувати про те, що розумно і педагогічно доцільно організована діяльність є важливим засобом нагромадження емоційного досвіду майбутніх педагогів, збагачення їхньої емоційної сфери й оволодіння методикою емоційного виховання.

У ситуаціях вільного спілкування студенти випробують різноманітні позитивні емоції, виявляють різні, емоційні реакції, вчать керувати ними, здобувають тим самим досвід емоційного поведіння.

Було виявлено, що позитивна динаміка рівня емоційної культури студентів можлива в тому випадку, якщо в освітньому процесі мають місце імпровізовані, емоційні ситуації, дискусії, мозковий штурм, ділові і рольові ігри, хвилинки емоційного розвантаження. Дія емоційного фактора в навчальному процесі актуалізує не лише знання й уміння, але й емоційну сприйнятливість студентів.

Це підтверджують отримані дані по завершенню формуючого експерименту. 75 % студентів, що брали участь у ньому, відчують взаємний інтерес один до одного, доброзичливість; зникли відчуття ворожості, знизилася число конфліктних ситуацій в академічних групах з 27 % до 3 % по закінченні дослідної роботи. Зняття зайвої емоційної напруженості, психологічного дискомфорту у відносинах викладачів і студентів позитивно впливало не тільки на рівень емоційної культури, але і на рівень професіоналізму і готовності студентів до самостійної педагогічної роботи.

Література

1. Лук А. Н. Эмоции и личность. – М.: Знание, 1982.
2. Сухомлинский В. А. Рождение гражданина. – М.: Молодая гвардия, 1971.
3. Фромм Э. Иметь или быть? – М.: Прогресс, 1990.

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ ДО 2010 РОКУ: ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ І ПЕРЕПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Антонович Є. А.,

Київський інститут підприємництва, права і реклами

Анотація. В статті сформульовано та обґрунтовано заходи з розвитку дизайнерської діяльності в Україні, пов'язаної з теоретичними, проектними та методичними напрямками робіт. Визначаються спрямованість та зміст навчання при підготовці фахівця.

Аннотация. Антонович Е. А. Концепция развития национального дизайна до 2010 года: проблемы подготовки и переподготовки специалистов. В статье сформулированы и обоснованы основы развития дизайнерской деятельности в Украине, связанной с теоретическими, проектными и методическими направлениями работ. Определяется направленность и содержание обучения при подготовке специалиста.

Annotation. Antonovish E. Conception of development of national design to 2010 year: problems of preparation and retraining of specialists. Bases of development of designer activity in Ukraine related to theoretical are formulated in the article and grounded, proektny and methodical directions of works. An orientation and maintenance of teaching at preparation of specialist is determined.

Постановка проблеми. Процес приєднання національної вищої школи до європейського освітнього простору, задачі стандартизації освітніх вимог у межах окремих напрямків освітньої підготовки – все це стверджує необхідність скоординованості дій у справі організації співпраці, створення узгоджених програм та їх реалізації. У повній мірі сказане стосується мистецької, зокрема – дизайнерської освіти України. Серед провідних завдань при розробці цілісної концепції є необхідність поєднання загальнодержавних вимог до підготовки фахівців зі специфікою творчих професій.

Робота виконана у контексті програм НДР Київського інституту реклами.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання дизайнерської діяльності та дизайнерської освіти привертають увагу численних сучасних науковців – як практиків так і педагогів. Зокрема, змістовні огляди етапів розвитку та сучасного стану вітчизняного дизайну містять публікації В. Даниленка, О. Хмельовського, С. Мигаля. Значний внесок у формування концепції зробили провідні фахівці Національного науково-дослідного інституту дизайну та Інституту реклами В. В. Сьомкін, В. О. Свірко, О. С. Маторін.

Мета роботи. Метою роботи є визначення стратегії, пріоритетів а також – соціально-економічних та організаційних засад розвитку національного дизайну.

Отримані результати. Діяльність вітчизняних дизайнерів радянських часів, регламентована державними директивами, стосувалась передусім таких сфер виробництва як транспорт, машинобудування, переконструювання навколишнього середовища і набагато менше була зорієнтована на товари легкої промисловості, предмети побуту. Практично протягом ХХ століття у дизайнерській роботі домінував функціоналістський підхід, а питання національної виразності залишались поза увагою [1]. Зазначені тенденції обумовили відповідну фахову підготовку тогочасних дизайнерів.

Становлення ринкової економіки в Україні в останні роки позначилось і на дизайнерській галузі. Зокрема, у 1990-і роки сформувався ринок дизайнерських послуг – переважно у сфері візуальної та зовнішньої реклами, інтер'єру тощо. Проте, – значною мірою через смаки замовників – сучасна дизайнерська продукція наслідує в основі своїй західні нароби, модні зразки, не прагнучи до становлення свосередніх рис, які могли б стати підставою для розвитку саме національного дизайну. Професійна діяльність вже відомих фахівців, творчий світогляд яких формувалася у попередні десятиліття, є тому красномовним свідомством. Тому основна відповідальність за розвиток національно-орієнтованого дизайнерського світогляду в країні повинна лягти на різні ланки дизайнерської освіти.

Розвиток національного дизайну неможливий без створення ефективної системи підготовки і перепідготовки фахівців з дизайну та ергономіки, тому метою цілого напрямку робіт є розробка та організація заходів з безперервної дизайн-ергономічної освіти, найважливішим показником ефективності якої повинен стати чинник трансферу ідей проектної культури в усі рівні громадської свідомості.

Положення, що нині склалося в Україні у сфері підготовки фахівців з дизайну, визначає доцільність впровадження дворівневої системи, що, на нашу думку, найбільше відповідає вимогам безперервної дизайн-освіти: загальної та професійної.

Змістовна основа першого, загального рівня – оволодіння узагальненими знаннями щодо проблем матеріальної і проектної культури, її естетичної складової. Цей рівень має інформаційно-пізнавальний характер і призначений поглибити знання населення щодо усвідомленого естетичного сприйняття навколишнього світу, а також ролі, місця і можливостей в ньому сучасного дизайну. В організаційному плані він найменш розроблений і потребує свого розвитку і реалізації у складі загальноосвітніх програм. Загальна дизайн-освіта повинна бути спрямована на розв'язання таких задач:

- виховання сприйнятливості та розуміння проблем і форм прояву матеріальної культури та її органічний зв'язок з культурою художньою;=

- виховання естетичного смаку і стійких критеріїв оцінювання якості виробів та об'єктів предметного середовища;
- засвоєння загальних уявлень, методів, притаманних проєктній культурі, творчості.

Перші два завдання є найбільш складними і тривалими за терміном розв'язання та найменш контрольованими в силу специфічності соціальних, психологічних та інших чинників. Проте, починати необхідно саме з них, використовуючи максимально широкий і доступний інструментарій, у першу чергу – наочних зразків предметного простору: архітектурно-ландшафтного, виробничого і побутового середовища життєдіяльності із введенням атрибутів з історії техніки, образотворчого і прикладного мистецтва тощо. Важливу роль у вихованні сприйнятливості до дизайну повинні зіграти ярмарки, виставки, постійно діючі експозиції, що демонструють технологічні “ноу-хау”, високу якість товарів і послуг. Головними виконавцями таких заходів повинні стати регіональні дизайн-центри. Паралельно доцільно розробити цикл телевізійних програм, починаючи з вивчення “абетки” дизайну і завершуючи показом його найновіших досягнень.

Результати дизайнерської загальної освіти, що мають відношення до всіх сфер діяльності, повинні контролюватись шляхом включення вимог до володіння відповідними знаннями і навичками у кваліфікаційні характеристики фахівців.

Важливим чинником реалізації ідеї загальної дизайн-освіти є створення системи початкової (дошкільної і шкільної) підготовки з основ прикладної творчості та дизайнерської діяльності. Відкриття великої кількості гімназій, ліцеїв, коледжів, комп'ютерних класів дає можливість більш вірно оперувати змістом навчальних планів і програм, виділяючи необхідний час та інструментарій для оволодіння основами дизайнерської творчості.

Важливим чинником реалізації ідеї загальної дизайн-освіти є створення системи початкової (дошкільної і шкільної) підготовки з основ прикладної творчості та дизайнерської діяльності. Відкриття великої кількості гімназій, ліцеїв, коледжів, комп'ютерних класів дає можливість більш вільно оперувати змістом навчальних програм і

планів, виділяючи необхідний час та інструментарій для оволодіння основами дизайнерської творчості.

Ефективність загального рівня не може бути високою без введення спеціальних дисциплін з основ дизайну та ергономіки в університетах, інститутах, коледжах, СПТУ. Спрямованість, зміст і обсяг навчальних програм повинні варіюватися з урахуванням профілю і спеціалізації навчання. Контроль і допомога в підготовці відповідних програм повинні бути покладені на Раду з дизайну при Кабінеті Міністрів України та Науково-методичну комісію з дизайну при Міністерстві освіти і науки України.

Другий, професійний, рівень системи дизайн-освіти передбачає цілеспрямовану підготовку фахівців, що безпосередньо працюють у сферах дизайнерської практики, науки та освіти.

Передбачається створення стабільно функціонуючої системи підготовки і перепідготовки фахівців з дизайну та ергономіки на основі впровадження загальнодержавної програми з освіти в галузі дизайну та ергономіки на всіх рівнях, а саме:

- початкові уявлення про дизайн (у дитячих садках; у молодших класах школи; в спеціальних школах-студіях);
- основи дизайну (в школах, художніх школах, непрофільних технікумах та ВНЗ);
- освіта з дизайну на рівні бакалавр, спеціаліст, магістр (профільні вищі навчальні заклади, факультети, кафедри);
- освіта з дизайну на рівні молодший спеціаліст (середні спеціальні навчальні заклади);
- освіта з дизайну на рівні вищої наукової кваліфікації (аспірантура, докторантура в галузі дизайну ергономіки);
- перекваліфікація і підвищення кваліфікації кадрів у галузі дизайну.

Можна визначити наступні проблеми в галузі освіти з дизайну, які потребують щонайближчого розв'язання:

- удосконалення структури і форм організації системи дизайн-ергономічної освіти;
- упорядкування спеціалізацій в галузі дизайну;

- розроблення освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) і освітньо-професійних програм (ОПП), як базових так і окремих спеціалізацій з дизайну;
- формування предметного середовища та інформаційного простору щодо здійснення навчального процесу зі спеціальності “Дизайн”;
- удосконалення, доопрацювання навчальних планів різних спеціалізацій зі спеціальності “Дизайн” з урахуванням сучасних напрямків дизайну і розвитку світової ринкової економіки;
- удосконалення системи акредитації в галузі дизайну.

Враховуючи перспективи економічного розвитку України виникає необхідність суттєвого поліпшення, розширення і поглиблення різноманітних спеціалізацій.

Для конкретизації цього питання необхідно здійснити аналіз реальних і перспективних потреб усіх виробничих і невиробничих сфер, де використовується чи має використовуватися праця дизайнера та ергономіста, визначити оптимальні кількісні параметри підготовки фахівців та збалансувати чисельні пропорції фахівців вищої і середньої кваліфікації, довівши це співвідношення до загальноприйнятих у світі 1:2 – 1:3.

Нині існуюча практика відкриття нових спеціалізацій з дизайну носить в більшості випадків недостатньо професійно обгрунтований характер, що негативно відображається на кінцевих результатах підготовки фахівців зі спеціальності “Дизайн”. Звідси необхідність упорядкування спеціалізацій, осмислення та корекція кожної з них в освітньому полі знань та умінь в галузі дизайну, і, нарешті, – розробка обгрунтованої системи спеціалізацій зі спеціальності “Дизайн”.

Враховуючи викладене, необхідно доопрацювати і впровадити систему спеціалізацій зі спеціальності “Дизайн”, яка містить в собі інтегрований досвід формування спеціалізацій зі спеціальності “Дизайн” у вищих навчальних закладах України. Над цим успішно працює завідувач кафедри промислового дизайну Інституту реклами, професор В. В. Сьомкін.

Система має характеризуватися прозорістю, семантичною обгрунтованістю, їй має бути притаманна здатність до саморозвитку і

вона має дозволити вбудовувати в систему будь-які майбутні спрямування дизайн-діяльності, а також і нові спеціалізації.

Поряд з цією проблемою, як її логічне продовження, постає проблема формування Державних стандартів, освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) та освітньо-професійних програм (ОПП) зі спеціальності "Дизайн" і подальше упорядкування навчальних планів з відповідних спеціалізацій у вищих навчальних закладах. Однак, низка ВНЗ взагалі уникає зазначення спеціалізації в навчальних планах, нехтуючи їхню специфіку.

На часі необхідність розробки та реалізації системи заходів щодо інформаційного забезпечення навчального процесу з урахуванням специфіки інформаційного простору, в якому здійснюється формування знань та умінь в галузі дизайну.

Суттєве зростання кількості вищих навчальних закладів, в яких передбачається найближчим часом готувати фахівців з дизайну, поставило питання інформаційного забезпечення навчального процесу, створення його предметного середовища, що відповідає сучасному рівню розвитку дизайну та найкращому досвіду його викладання. Для дизайнера інформація загального призначення більш важлива, ніж для фахівців інших сфер діяльності. Комплексний підхід до розв'язання завдань, що виникають у ході професійної роботи дизайнера, передбачає розгляд будь-якого об'єкта у взаємодії з усім середовищем, у якому він знаходиться і функціонує, що вимагає від дизайнера енциклопедичних знань. Основи таких знань закладаються в навчальному закладі і відповідна інформація повинна знаходитися в його фондах.

Однією із найважливіших проблем з цього приводу є необхідність створення в найближчі роки навчально-методичної бібліотеки дизайнера, створення методично обґрунтованого інформаційного предметного середовища в кабінетах дизайну та ергономіки. Розв'язання всього комплексу проблем дозволяє забезпечити:

- удосконалення інфраструктури, структури і форм організації системи дизайн-ергономічної освіти;
- розроблення освітньо-кваліфікаційних характеристик і освітньо-професійних програм базових та окремих спеціалізацій з дизайну;

- удосконалення навчальних планів з різних спеціалізацій за спеціальністю “Дизайн”;
- розроблення нормативної документації з дизайн-ергономічної освіти;
- формування спеціалізованого предметного середовища та інформаційної системи здійснення навчального процесу за спеціальністю “Дизайн”;
- розроблення ефективної системи акредитації в галузі дизайну.

Ці заходи повинні стати базою створення і функціонування системи підготовки і перепідготовки фахівців з дизайну всіх рівнів, а саме:

- освіта з дизайну на рівнях молодший спеціаліст (середні спеціальні навчальні заклади); бакалавр, спеціаліст, магістр (профільні вищі навчальні заклади, факультети, кафедри);
- освіта з дизайну на рівні вищої наукової кваліфікації (аспірантура, докторантура в галузі дизайну та ергономіки, провідні ВНЗ України з дизайну та ергономіки);
- перекваліфікація і підвищення кваліфікації в галузі дизайну.

Література

1. Даниленко В. Я. Зміни у світовому порядку і двоїста сутність дизайну // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – Випуск 1-2. – Харків, 2003.
2. Пузанов В. И. Дизайнерская модель культуры // Техническая эстетика. – 1989. – № 11.

МИСТЕЦТВО ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ

Артюхова О. В.,

Миколаївська філія Міжрегіональної академії управління персоналом

***Анотація.** Стаття присвячена художньому розвитку особистості, зокрема формуванню її художнього світогляду. Особлива увага приділена можливостям мистецтва як основи формування художнього світогляду особистості.*

***Аннотация.** Артюхова О. В. Искусство как источник формирования художественного мировоззрения личности. Статья посвящена художественному развитию личности, в частности формированию ее художественного мировоззрения. Особое внимание посвящается возможностям искусства как основы формированию художественного мировоззрения личности.*

Annotation. Artuhova O. V. Art as a source of forming of artistic outlook of personality. The article is devoted to artistic development of personality, especially to forming of its artistic outlook. Special attention is paid to abilities of art as the basis of forming of artistic outlook of personality.

Постановка проблеми. Світогляд є базою розвитку та суспільної активності людини, це одне із найважливіших її утворень, яке, з одного боку, характеризує її як особистість, з іншого, – є віддзеркаленням культури суспільства. Його значення зумовлене, перш за все, тим, що воно є посередником, засобом для спілкування людини з довколишнім світом, необхідним елементом налагодженої системи: взаємовідносин природи, суспільства і людини. Саме воно визначає характер взаємодії людини з цією системою, лежить в основі цивілізації людства. Особливо цікавим для вивчення є питання формування художнього світогляду особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття світогляду має багатоаспектний характер і передбачає системний підхід до його вивчення. Під час аналізу педагогічної, психологічної, філософської літератури ми зустрілися з різними поглядами щодо зазначеної категорії. У роботі ми спиралися переважно на судження таких учених, як Р. Арцишевський, С. Гончаренко, А. Мелентьєва, О. Осипова, О. Паладянц, І. Почечуєва, В. Сухомлинський, М. Червонний, В. Шинкарук, В. Щebetник та ін.

Ознайомлення з дослідженнями І. Ляшенка, С. Черепанової та ін. дозволило розширити простір розуміння питань системи поглядів людини на навколишній світ, мистецтво, стосунки з іншими людьми, ставлення до самих себе, дозволило простежити і спрямувати відповідним чином зміни у морально-етичній, світоглядній, ціннісній сфері особистості.

Розглядаючи філософські аспекти становлення світогляду та питання взаємозв'язку філософії і світогляду, ми звернулися до праць В. Вернадського та З. Хабібুলліної. Психологічні особливості даного особистісного утворення були встановлені у ході ознайомлення з дослідженнями С. Рубінштейна, А. Леонтєва, К. Абульханової-Славської.

Під час визначення сутності саме художнього світогляду ми спиралися на погляди С. Гессена, С. Гончаренко, Н. Негруци, Л. Поташок, І. Сіземської, Ю. Фоміних, С. Якименко, М. Ярмаченка та ін.

У цілому, аналіз літератури на питання формування світогляду особистості дозволив виявити, що у роботах, де акцентується увага на світоглядних проблемах, розглядаються такі аспекти:

- сутність світогляду;
- види світогляду (науковий, природнонауковий, побутовий, філософський, екологічний, релігійний та художній);
- принципи формування світогляду (історизму, інтеграції, синергетики, природовідповідності, єдності національного та загальнолюдського та ін.);
- компоненти світогляду (пізнавальний, ціннісно-нормативний, чуттєво-вольовий, морально-етичний, естетичний).

Завдання нашого дослідження полягає в тому, щоб вивчити можливості мистецтва як основи формування художнього світогляду особистості.

Результати дослідження. Сучасна педагогічна теорія і практика орієнтується на пошук шляхів, які б сприяли повноцінному формуванню особистості. Художній розвиток, удосконалення здібностей образно-творчого спілкування з дійсністю і явищами культури учнівської молоді передбачає залучення освітньо-виховних можливостей мистецтва. Його образний характер, здатність впливати на почуття, розум, волю особистості створюють особливі умови формування у молоді художнього ставлення до навколишнього світу. Звідси цілком мотивованим слід вважати підхід сучасної шкільної практики до використання художньої літератури і мистецтва в системі світоглядної підготовки особистості.

Досвід цілеспрямованого використання мистецтва у художньому розвитку особистості відомий вже дуже давно. Учені (А. Бокотей, С. Мартинюк та ін.) характеризують процес становлення художньої освіти в Україні як різнобічний і такий, що має міцне коріння: “художня освіта в Україні, як і образотворче мистецтво, має тисячолітню історію. Переїнявши з християнством від Візантії цілий ряд здобутків античної цивілізації, Русь – Україна увійшла в русло Європейського мистецтва. Процеси становлення і розвитку художньої освіти в Україні проходили синхронно з аналогічними процесами в інших країнах Європи, звичайно, з особливостями, викликаними історичною долею народу” [1: 9].

Формування художнього світогляду особистості – це процес побудови цілісної художньої картини світу на основі фундаментальних художніх джерел впливу та їх взаємодії. У суспільному розвитку художній світогляд заявив про себе з часом зародження стародавніх міфів, коли людина прагнула осягнути світ, сприймала явища навколишньої дійсності за допомогою образів, створених в її уяві на основі певних асоціацій. На свідомість особистості, на її вчинки, діяльність мали вплив фантастичні образи, в яких відображалися сили природи і міфічні сказання про життя, про втручання богів. У цей час у людини переважало прагнення до пізнання, усвідомлення. Пізніше, коли міфологічне розуміння явищ природи, сутності людини, її діяльності змінюється більш виваженим, обґрунтованим – науковим, філософським, художнє сприйняття людиною світу не втрачає своєї актуальності, а навпаки розширює своє значення – стає джерелом естетичної насолоди, морального збагачення, умовою пізнання набутих суспільством духовних цінностей. Багатий художній розвиток особистості спонукає її до пошуку тих форм діяльності, які б найповніше забезпечували виявлення її художніх можливостей. Джерелом збагачення художнього досвіду служить мистецтво, яке акумулює в собі універсальні досягнення.

Мистецтво у його багатомірності, різнобарв'ї, широті охоплення світоглядних проблем, поліваріантному впливу на різні органи сприйняття людини, здатності викликати різноманітні почуття і уявлення є прекрасним джерелом цілісного художнього розвитку особистості.

Екскурс в історію педагогіки для з'ясування концепції про етапи становлення наукових основ у поліхудожньому розвитку учнів шляхом взаємодії мистецтв вважає необхідним Г. Мартянова. У ході дослідження їй вдалося з'ясувати, що загальноосвітня школа значну увагу приділяла художньому вихованню, важливості комплексної єдності дисциплін художнього циклу: *зображувальні мистецтва* повинні навчити сприймати речі просторові і кольорові, відчувати їх красу і доцільність; *музика* – вільно й безпосередньо виражати почуття у звуках, співчувати інтонаціям всесвіту; *пластика* – відчувати рухи

власного тіла і всього, що рухається в просторі; *драма* – висловлювати почуття, переживання словом і дією [2: 59].

Особливо виразною і такою, що має великий вплив на художній розвиток особистості Г. Мартянова вважає драматизацію, визначаючи її як окремий вид естетичного виховання, що розвиває здібності сприймати поетичний образ, пластичне сприйняття життя взагалі й життя в дії і через неї. Драматизація як вид художньої творчості сприяла формуванню людини з активними переживаннями, яскравим самовираженням у житті та діяльності [2: 59].

Учені переважно розглядають мистецтво як джерело розвитку у особистості таких художніх і світоглядних властивостей, як:

- життєрадісне художнє світосприймання;
- формування інтелектуальних, емоційних та моральних потреб;
- художнє і життєве натхнення;
- сприймання речей у просторі і кольорі;
- сприймання краси і довершеності речей;
- вміння виражати почуття і думки звуком, словом, дією;
- вміння відчувати рухи власного тіла;
- естетичне сприймання реальності.

Ми розглядаємо мистецтво з погляду найважливішого для нашого дослідження аспекту – його художньо-світоглядної функції.

Мистецтво і література – могутні засоби формування художнього світогляду учнів старшого шкільного віку. Сприймаючи мистецтво і, зокрема, літературу у такому руслі, ми зацікавлені, перш за все, у виявленні тих механізмів, які дозволяють виховувати художньо і естетично розвинену особистість. Серед основних ми визначаємо:

- безперервний пошук естетичних форм сприймання і відображення дійсності;
- безперервний процес продукування образних виразників (символів) взаємодії людини з різними явищами;
- пошук естетичних форм самовираження та художнього ідеалу.

Безперервний пошук естетичних форм сприймання і відображення дійсності виявляється у вихованні такої риси старшокласника, як *естетична спостережливість*. Естетична спостережливість – здатність особистості за допомогою естетичного досвіду, накопиченого під час

спілкування з прекрасним, бачити і оцінювати явища дійсності і різноманітні процеси як феномен краси, довершеності. Дана якість дозволяє старшокласникові спостерігати досконалі і витончені прояви навколишньої дійсності, відчувати задоволення від виявлення прекрасних ознак у предметах, спілкуванні, навчанні. Результати такої діяльності потребують свого вираження: нових форм і засобів, навчитись яким можна у процесі спілкування з мистецтвом, яке є виразником почуттів людини і думок у найрізноманітніших художніх формах.

Мистецтво вчить людину розглядати предмети і явища у різноманітних їх проявах, а також забезпечує необхідними виражальними засобами: метафорами, порівняннями, уособленнями, гіперболами, літотами, епітетами, перифразами та ін.

Художній світогляд старшокласника має бути сприйнятливим до відчуття особливих якостей явищ, виразити які можливо за допомогою художніх образів.

Безперервний процес продукування образних виразників (символів) взаємодії людини з явищами природи, навколишньої дійсності, іншими людьми є чинником, яким стимулює розвиток художнього світогляду старшокласника. Особистість перебуває у постійному процесі адаптації до різноманітних процесів в силу гострої сприйнятливості та простеження появи нових явищ для неї та у житті людства в цілому. Усе це є підґрунтям для встановлення художнього зв'язку його з даними явищами. Так, духовні зв'язки людини з довколишніми явищами виявляються у створенні нових ідейних, емоційних або понятійних образів. Н. Нев'ярович розглядає цікаві випадки використання символу як начала, зв'язку, що виказує тісну взаємодію людини і землі, відповідальності людини за вибір своєї діяльності, її потребі бути причетною до праці на землі. „У турботах садівника бере сенс свого духовного служіння людям А. де Сент-Екзюпері. Праця садівника і землероба, за його думкою, містить у собі глибинний смисл життя в його русі та зростанні. То є одвічні символи, що пов'язують людину із землею та природою, з'єднують людство у спільній справі буття. Коли ж люди „ростуть без садівника”, у кожного з них – побоювався автор – може загинути Моцарт” [3: 149].

Отже, символи, які віддзеркалюють взаємодію людини з природою, створюють духовний зв'язок між ними, уособлюють їх взаємовплив. Розмаїття таких зв'язків, їх художнє розуміння складають смисл звернення до мистецтва старшокласника.

Пошук естетичних форм самовираження та художнього ідеалу також визначається важливим чинником взаємодії старшокласника з творами мистецтва: образотворчими, музичними, пластичними, словесними та ін. Великою силою наділений потяг молодого людини до самовираження, відчуття своєї краси, краси своїх міркувань і вчинків як людини, тому старшокласник шукає аналогів для вираження свого бачення своєї сутності, сутності свого духовного ідеалу, подібних силі його емоцій, силі думок. Так відбувається визначення художнього ідеалу, який уособлює у собі ті досконалі риси, які є вираженням духовного світу учня. Художній ідеал – наочне втілення проявів художнього та естетичного самовизначення особистості, її художніх поглядів та смаків.

Подібно до того, як стихія або соціальне оточення формує людину, так і мистецтво, доступне для пізнання – це ті межі, у яких зростатиме новий світогляд, вбере принципи та методологію художнього розуміння світу, далечинь та глибину, яскравість та виразність.

Розглядаючи мистецтво як джерело формування художнього світогляду старшокласника ми відзначаємо їх тісний взаємозв'язок, який виявляється у принципах розуміння буття, широті охоплення існуючих явищ, формах їх вираження та своєрідність світобачення.

Мистецтво приваблює старшокласника своєю ненав'язливою моделлю буття, яка варіюється, набуває різноманітних, навіть протилежних, рис: від визнання авторитету розуму до опанування дійсності лише на інтуїтивній, чуттєвій, миттєвій основі; від визнання єдності і закономірності усіх явищ до надання переваги безсистемності, від захоплення гармонією до розвитку еkleктики.

“Людська свідомість розглядається як сума текстів, що її утворюють. Безліч існуючих текстів, зрештою, і складають світ культури, вважають деконструктивісти. Сам текст визначає реальність запропонованої нами моделі світу. “Вони (постмодерністи) не

вимагають, аби створене ними сприймали певним світоглядним ідеологічним credo. Бо, на їхній погляд, створене і твірне є не більш (але й не менш!), ніж “текст”, тобто дещо у своєму роді самодостатнє, покликане не імітувати життя, а з ним зрівнятися” [3: 15]. Таким чином, світ, створений художньою уявою людини, за значимістю не поступається справжньому, і не претендує на справжність, а виступає ідеальним уособленням світу такого, яким би особистість хотіла його бачити, яким вона його уявляє.

Створення в уяві паралельно справжньому художнього світу є необхідністю, яку доводять психологи. Вона пояснюється потребою людини “захистити”, “огородити” себе від іноді травмую чого усвідомлення реалій дійсності, а також просто є реалізацією потреби у гарному естетичному світосприйманні.

Тож основними ознаками мистецтва, як естетичного, життєстверджуючого, багатого джерела для формування художнього світогляду особистості є його ненав’язлива модель буття, що вирішує звернення до спілкування з ним за умови не лише необхідності, а переважно зацікавленості, саме у собі несе стимул до “співтворчості людини і художнього твору”, а також надає можливість вибору або створення уявного, художнього світу за власними зацікавленнями і потребами; постійна продуктивність, яка виявляється у необхідності використання джерел мистецтва для вираження символічного, духовного зв’язку старшокласника з дійсністю; надання розмаїття форм самовираження, що дозволяє особистості виявити себе та розвивати свій художній потенціал.

Отже, здійснений нами аналіз зазначеної проблеми дозволяє зробити висновок про те, що художній світогляд – явище, яке з’явилося з усвідомленням людиною необхідності повноцінно сприймати навколишній світ, розуміти його закономірності, з потребою мати своє художнє ставлення до навколишньої дійсності. Рівень розвитку художнього світогляду впливає на характер поведінки, зміст і форми діяльності особистості. Людина з яскравою уявою, багатим образним мисленням, розвиненою системою почуттів здатна різнобічно і творчо сприймати і оцінювати, тому результати її діяльності будуть мати не лише репродуктивний, але й творчий характер, що є запорукою розвитку.

Література

1. Мистецька школа в системі національної освіти України: Навчально-методичний посібник / Ред. колегія: Голод І. В. (відп. ред.), Голубець О. М., Варламова Т. Б. – Львів: Видавництво “Брати Сиротинські і К”, 1999. – 204 с.
2. Мартянова Г. Взаємодія мистецтв у поліхудожньому розвитку учнів // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С. 59-62.
3. Нев'ярович Н. Ю. Зарубіжна література та культура ХХ століття (Методологія. Критика. Методика): Монографія. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. – 174 с.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК СТИЛІЗАЦІЇ ФОРМ НАТУРНОГО МАЛЮВАННЯ В ДЕКОРАТИВНІ В ТВОРЧИХ ЗАВДАННЯХ У ТЕХНІКАХ ДЕКОРАТИВНОГО ТЕКСТИЛЮ

Балюк Л. В.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. В статті розглядається проблема трансформації натурних форм у декоративні при виконанні творчих завдань студентами ХГФ.

Ключові слова: творчий задум, стилізація та інтерпретація, декоративний текстиль, композиція.

Аннотация. Балюк Л. В. Пути совершенствования навыков стилизации форм рисования с натуры в декоративные в процессе выполнения студентами ХГФ творческих заданий в техниках декоративного текстиля. В статье рассматривается проблема трансформации натуральных форм в декоративные при выполнении творческих заданий студентами ХГФ.

Ключевые слова: творческий замысел, стилизация и интерпретация, декоративный текстиль, композиция.

Annotation. Balyuk L. V. Ways perfections of skills of stylyzatsyy of forms of drawing from nature in decorative in the process of implementation by the students of the KHGF creative tasks in the techniques of decorative tekstylya. The problem of transformation of model forms in decorative at implementation of creative tasks by the students KHGF is examined in the article.

Keywords: creative project, stylyzatsyya and interpretation, decorative tekstyl', composition.

Постановка проблеми. Мистецтво текстилю – галузь декоративно-ужиткового мистецтва, де найбільш яскраво розкриваються можливості відображення невичерпних особливостей навколишнього світу. Мова мистецтва декоративного текстилю завжди формувалась під впливом загальних законів декоративно-ужиткового